

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

รูปแบบการศึกษา

การศึกษาค้างนี้ เป็นการศึกษาระเบกษงทดลองและเชิงคุณภาพ (Quasi-experimental and qualitative design)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรเป้าหมายได้แก่ กลุ่มมารดาหลังคลอด ที่คลอดที่โรงพยาบาลแม่และเด็ก ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ เขต 10 จังหวัดเชียงใหม่ ในระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2537 ถึง 31 กรกฎาคม พ.ศ.2537 จำนวน 20 คน ได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยผู้ศึกษาได้กำหนดคุณสมบัติสำหรับกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1. เป็นมารดาหลังคลอดครั้งแรก
2. อายุระหว่าง 15-45 ปี
3. มีความสามารถอ่านออกเขียนได้
4. มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์
5. มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเทศบาล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาค้างนี้ ผู้ศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการให้ความรู้และวัดผลการให้ความรู้แก่มารดาหลังคลอดได้แก่

1. คู่มือการปฏิบัติของมารดาหลังคลอด เป็นเอกสารประเภทสิ่งพิมพ์ประกอบการเรียนที่ผู้ศึกษาได้จัดทำขึ้น โดยดัดแปลงมาจากคู่มืออนามัยแม่และลูก ของกองอนามัยครอบครัว กระทรวงสาธารณสุข โดยมีรายละเอียดเนื้อหา แบ่งเป็น 2 ส่วนดังนี้

All rights reserved

1.1 คำแนะนำการปฏิบัติตัวของมารดาหลังคลอด เนื้อหาประกอบด้วยคำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวของมารดาหลังคลอดในเรื่อง การพักผ่อน การทำงาน การรับประทานอาหาร การรักษาความสะอาดของร่างกาย การบริหารร่างกาย การมีเพศสัมพันธ์ อาการผิดปกติและข้อควรปฏิบัติ การคุมกำเนิดและการตรวจหลังคลอด

1.2 คำแนะนำในการดูแลทารก เนื้อหาประกอบด้วยคำแนะนำสำหรับมารดาหลังคลอดเกี่ยวกับการดูแลทารกในเรื่อง การดูแลความสะอาดของร่างกาย การดูแลการนอนหลับ การดูแลการขับถ่าย การพันผ้าอ้อม การให้นมทารก อาการผิดปกติของทารกและข้อควรปฏิบัติ การให้ภูมิคุ้มกันโรคและการให้อาหารเสริมสำหรับทารก

2. แบบสัมภาษณ์ความรู้ของมารดาหลังคลอด เป็นแบบวัดความรู้ที่ผู้ศึกษาได้สร้างขึ้น โดยกำหนดให้มีเนื้อหาสอดคล้องกับคู่มือการปฏิบัติของมารดาหลังคลอด เนื้อหาประกอบด้วย 3 ส่วนดังนี้

2.1 ข้อมูลพื้นฐานด้านประชากร ได้แก่ ชื่อ ที่อยู่ อายุ อาชีพ การศึกษา ลักษณะครอบครัว รายได้เฉลี่ยและการใช้จ่าย จำนวน 9 ข้อ

2.2 ข้อมูลด้านความรู้ของมารดาหลังคลอด เป็นแบบสัมภาษณ์ความรู้ชนิดปลายเปิด โดยเมื่อถามแล้ว ให้ผู้ถูกถามตอบตามความรู้หรือความเข้าใจของตนเองและผู้สัมภาษณ์จะเป็นผู้พิจารณาว่าคำตอบถูกต้องตรงตามเนื้อหาหรือไม่ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้ ถ้าตอบถูกต้อง ให้ 1 คะแนน ถ้าตอบผิดให้ 0 คะแนน โดยมีทั้งหมด 74 ข้อ ตามรายละเอียดดังนี้

2.2.1 ความรู้เกี่ยวกับการนอนหลับพักผ่อน	จำนวน	2	ข้อ
2.2.2 ความรู้เกี่ยวกับการทำงาน	จำนวน	2	ข้อ
2.2.3 ความรู้เกี่ยวกับการรับประทานอาหาร	จำนวน	15	ข้อ
2.2.4 ความรู้เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดของร่างกาย			
อวัยวะสืบพันธุ์ภายนอกและน้ำคาวปลา	จำนวน	12	ข้อ
2.2.5 ความรู้เกี่ยวกับการบริหารร่างกาย	จำนวน	14	ข้อ
2.2.6 ความรู้เกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์	จำนวน	3	ข้อ
2.2.7 ความรู้เกี่ยวกับอาการผิดปกติและข้อควรปฏิบัติ	จำนวน	12	ข้อ
2.2.8 ความรู้เกี่ยวกับการคุมกำเนิด	จำนวน	10	ข้อ
2.2.9 ความรู้เกี่ยวกับการตรวจหลังคลอด	จำนวน	4	ข้อ

2.3 ข้อมูลด้านความรู้ของมารดาหลังคลอดในการดูแลทารก เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะและเกณฑ์การให้คะแนนเช่นเดียวกับส่วนที่ 2 มีจำนวนทั้งสิ้น 82 ข้อตามรายละเอียดดังนี้

2.3.1 ความรู้เกี่ยวกับการดูแลความสะอาดทารก	จำนวน 5 ข้อ
2.3.2 ความรู้เกี่ยวกับการดูแลการนอนหลับ	จำนวน 1 ข้อ
2.3.3 ความรู้เกี่ยวกับการดูแลการขับถ่าย	จำนวน 1 ข้อ
2.3.4 ความรู้เกี่ยวกับการพันผ้าอ้อม	จำนวน 1 ข้อ
2.3.5 ความรู้เกี่ยวกับการให้นมทารก	จำนวน 32 ข้อ
2.3.6 ความรู้เกี่ยวกับการดูแลอาการผิดปกติในทารก	จำนวน 28 ข้อ
2.3.7 ความรู้เกี่ยวกับการให้ภูมิคุ้มกันโรค	จำนวน 7 ข้อ
2.3.8 ความรู้เกี่ยวกับการให้อาหารเสริมสำหรับทารก	จำนวน 7 ข้อ

3. แบบสัมภาษณ์และสังเกตการปฏิบัติของมารดาหลังคลอด เป็นส่วนของการทดสอบความถูกต้องในด้านการปฏิบัติ โดยการสัมภาษณ์และการสังเกตการปฏิบัติของมารดาในการดูแลตนเองและดูแลทารก ซึ่งในส่วนของ การสัมภาษณ์การปฏิบัติจะให้คะแนนเช่นเดียวกับการสัมภาษณ์ความรู้ทุกประการ แต่จะเพิ่มเติมในส่วนของข้อมูลการปฏิบัติที่สามารถสังเกตเห็นได้ขณะที่สัมภาษณ์ เพื่อนำมาอภิปรายสนับสนุนข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไป โดยมีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

3.1 ข้อมูลด้านการปฏิบัติในการดูแลตนเองของมารดาหลังคลอด ประกอบไปด้วย ข้อมูลด้านการปฏิบัติของมารดาหลังคลอดในการดูแลตนเอง จำนวน 43 ข้อ ตามรายละเอียดดังนี้

3.1.1 การปฏิบัติเกี่ยวกับการนอนหลับพักผ่อน	จำนวน 2 ข้อ
3.1.2 การปฏิบัติเกี่ยวกับการทำงาน	จำนวน 2 ข้อ
3.1.3 การปฏิบัติเกี่ยวกับการรับประทานอาหาร	จำนวน 15 ข้อ
3.1.4 การปฏิบัติเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดของร่างกาย	

อวัยวะสืบพันธุ์ภายนอกและน้ำคาวปลา

3.1.5 การปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารร่างกาย	จำนวน 5 ข้อ
3.1.6 การปฏิบัติเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์	จำนวน 9 ข้อ
3.1.7 การปฏิบัติเกี่ยวกับอาการผิดปกติของมารดาหลังคลอด	จำนวน 1 ข้อ
3.1.8 การปฏิบัติเกี่ยวกับการคุมกำเนิด	จำนวน 8 ข้อ
	จำนวน 1 ข้อ

3.2 ข้อมูลด้านการปฏิบัติของมารดาหลังคลอดในการดูแลทารก ประกอบด้วย
เนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิบัติของมารดาหลังคลอดในการดูแลทารก จำนวน 38 ข้อดังนี้

3.2.1 การปฏิบัติเกี่ยวกับการดูแลความสะอาดทารก	จำนวน	10 ข้อ
3.2.2 การปฏิบัติเกี่ยวกับการดูแลการนอนหลับ	จำนวน	1 ข้อ
3.3.3 การปฏิบัติเกี่ยวกับการดูแลการขับถ่าย	จำนวน	1 ข้อ
3.3.4 การปฏิบัติเกี่ยวกับการพันผ้าอ้อม	จำนวน	1 ข้อ
3.3.5 การปฏิบัติเกี่ยวกับการให้นมทารก	จำนวน	8 ข้อ
3.3.6 การปฏิบัติเกี่ยวกับการดูแลอาการผิดปกติในทารก	จำนวน	17 ข้อ

การหาคคุณภาพของเครื่องมือ

1. การหาความตรงของเนื้อหา (content validity) ของคู่มือการปฏิบัติของมารดาหลังคลอด แบบสัมภาษณ์ความรู้ของมารดาหลังคลอด และแบบสัมภาษณ์และสังเกตการปฏิบัติของมารดาหลังคลอด ได้นำไปตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ลำดับของเนื้อหาและภาษาที่ใช้ โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางสถิติศาสตร์ 3 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญทางกุมารเวชศาสตร์และอาจารย์ผู้ควบคุมการค้นคว้าแบบอิสระ รวม 3 ท่าน

2. การหาความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสัมภาษณ์ความรู้ของมารดาหลังคลอด และแบบสัมภาษณ์และสังเกตการปฏิบัติของมารดาหลังคลอด โดยนำเครื่องมือดังกล่าวที่ผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว ไปทดลองใช้กับมารดาหลังคลอดที่มารดาคลอดที่โรงพยาบาลแม่และเด็ก ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 10 จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 20 คน โดยมีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง ยกเว้นในข้อมูลมีค่าเอนาคือไม่เจาะจงเฉพาะเขตเทศบาลเหมือนกับกลุ่มตัวอย่าง แล้ววิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น โดยวิธีของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (เพชร์น้อย สิงห์ช่างชัย, ศิริพร ชัมภลลิขิตและทัศนีย์ นะแสง, 2535, หน้า 228-229) ดังนี้

สัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น ของ คูเดอร์ ริชาร์ดสัน (KR 20)

$$r_{tt} = \frac{k}{k-1} \left[\frac{(s_t^2 - \sum pq)}{s_t^2} \right]$$

โดยที่	r_{cc}	คือ สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์
	k	คือ จำนวนข้อคำถามของแบบสัมภาษณ์
	p	คือ สัดส่วนของคนที่ตอบข้อคำถามได้ถูกต้องในแต่ละข้อ
	q	คือ สัดส่วนของคนที่ตอบข้อคำถามผิด ในแต่ละข้อ
	pq	คือ ผลคูณของสัดส่วนของผู้ที่ตอบข้อคำถามถูกและผิด
	S_c^2	คือ ความแปรปรวน ของคะแนนของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ขั้นตอนเตรียมการ

1.1 ขอหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลที่โรงพยาบาลแม่และเด็ก ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ เขต 10 จังหวัดเชียงใหม่

1.2 ประสานงานกับแผนกที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความร่วมมือ ได้แก่ แผนกหลังคลอด และแผนกหลังคลอดพิเศษ โรงพยาบาลแม่และเด็ก ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 10 จังหวัดเชียงใหม่

2. ขั้นตอนดำเนินการ

2.1 ศึกษารายงานประวัติของมารดาหลังคลอดและคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2.2 สร้างสัมพันธภาพกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อสอบถามประวัติและข้อมูลส่วนบุคคล หลังจากนั้นจึงสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ที่ได้จัดทำไว้ (pre-test)

2.3 หลังจากสัมภาษณ์แล้ว ให้คู่มือการปฏิบัติของมารดาหลังคลอดแก่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำกลับไปศึกษาที่บ้าน โดยขอความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างให้ใช้เวลาศึกษาคู่มือ พร้อมกับนัดวันเวลาที่จะไปติดตามเยี่ยมครั้งต่อไป ประมาณ 4 สัปดาห์ หลังจากจำหน่ายจากโรงพยาบาลแล้ว

2.4 ติดตามเยี่ยมที่บ้าน พร้อมกับสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์ชุดเดิม (post-test)

2.5 หลังจากสัมภาษณ์เสร็จแล้ว เปิดโอกาสให้มารดาหลังคลอดซักถามในข้อที่ไม่เข้าใจ แล้วอธิบายให้มารดาหลังคลอดทราบถึงข้อควรปฏิบัติที่ถูกต้อง

All rights reserved

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษานำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC⁺ (Statistical Package for Social Science) คำนวณหาค่าสถิติตามลำดับดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐาน คำนวณหาค่าความถี่และร้อยละ
2. ความรู้และการปฏิบัติ เปรียบเทียบก่อนและหลังการใช้คู่มือ คำนวณหาค่าความถี่และร้อยละ
3. ความแตกต่างของคะแนนความรู้และคะแนนการปฏิบัติของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนและหลังการใช้คู่มือการปฏิบัติ คำนวณหาค่าความแตกต่างโดยใช้ Wilcoxon Matched Pairs Signed-Ranks Test (เพชรน้อย สิ่งช่วงชัย, 2534, หน้า 62-71)และ(นิภา ศรีไพโรจน์, 2533, หน้า 91-97)
4. ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนความรู้กับคะแนนการปฏิบัติตัวของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนและหลังการใช้คู่มือการปฏิบัติของมารดาหลังคลอด คำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient) ซึ่งมีสูตรดังนี้ (เพชรน้อย สิ่งช่วงชัย ,ศิริพร ชัมภลลิขิต และ ทศนีย์ นะแสง, 2535, หน้า 402-408)

$$r_{xy} = \frac{N\sum XY - (\sum X)(\sum Y)}{\sqrt{[N\sum X^2 - (\sum X)^2][N\sum Y^2 - (\sum Y)^2]}}$$

โดยที่ r_{xy} คือ สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนความรู้และคะแนนการปฏิบัติตัวของกลุ่มตัวอย่าง

X คือ คะแนนความรู้

Y คือ คะแนนการปฏิบัติ

N คือ จำนวนชุดของข้อมูล